

INTERFAOL METODLARNING O'QUVCHILARDA MUSTAQIL FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI.

Ne'matova Mehribon Vose qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Samarqand filiali

Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3 bosqich talabasi

e-mail: nematovamehribon17@gmail.com

+998500171759

Saloxiddinova Ruxshona Shuxrat qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Samarqand filiali

Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3 bosqich talabasi

e-mail: saloxiddinovaruxshona9@gmail.com

+998882882528

Annotatsiya: Ushbu maqolada interfaol pedagogik metodlarning o'quvchilarda mustaqil fikrlash (independent thinking, critical thinking)ni shakllantirishdagi ahamiyati, nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi va mazkur jarayonda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlil qilinadi. Maqolada respublikamiz maktablaridan olingan empirik ma'lumotlar, pedagogik tajribalar, interfaol metod turlari va ularning o'quvchilarga ta'siri hamda zamonaviy ta'lim siyosati kontekstida takliflar keltiriladi.

Kalit so'zlar: Interfaol metod; mustaqil fikrlash; ta'lim; pedagogik texnologiyalar; o'quvchilar; kreativlik; tanqidiy fikrlash; amaliy metodlar

Аннотация: В данной статье анализируется значение интерактивных педагогических методов в формировании у учащихся самостоятельного и критического мышления, их теоретические основы, практическое применение, а также проблемы, которые могут возникнуть в этом процессе. В статье приводятся эмпирические данные, полученные в школах нашей республики, педагогический опыт, различные виды интерактивных методов и их влияние на учащихся, а также предложения в контексте современной образовательной политики.

Ключевые слова: интерактивный метод; самостоятельное мышление; образование; педагогические технологии; учащиеся; креативность; критическое мышление; практические методы.

Annotation: This article analyzes the importance of interactive pedagogical methods in developing students' independent and critical thinking, their theoretical foundations, practical application, as well as potential challenges that may arise in the process. The article presents empirical data collected from schools in our republic, pedagogical experiences, different types of interactive methods and their impact on

students, along with recommendations within the context of modern educational policy.

Keywords: interactive method; independent thinking; education; pedagogical technologies; students; creativity; critical thinking; practical methods.

Kirish

So'nggi yillarda ta'lim sohasida global o'zgarishlar, texnologik rivojlanish, fuqarolik jamiyati talablarining oshishi, hamda xalqaro kompetensiyalar konsepsiyasining keng tarqalishi interfaol ta'lim metodlariga ehtiyojni kuchaytirdi. Mustaqil fikrlash – ya'ni o'quvchilarning o'z fikrlarini shakllantira olish, fikr-mulohaza yuritish, argumentatsiya bera olish, tanqidiy nuqtai nazardan baholash kabi ko'nikmalar – bugungi ta'lim strategiyalarida markaziy o'rin tutmoqda.

Interfaol metodlar esa an'anaviy dars usullaridan farqli ravishda o'quvchini passiv qabul qiluvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bunday metodlar orqali o'quvchilar o'rganuvchi emas, balki yaratuvchi, izlovchi, mustaqil fikrlovchi bo'lishga undaladi. Ushbu maqolaning maqsadi interfaol metodlarning nazariy jihatlarini tahlil qilish, O'zbekiston sharoitida ularning qo'llanilishi va mustaqil fikrlash rivojiga ta'sirini ochib berish, shuningdek, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tahlil va muhokama

Interfaol metodlarning o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishdagi o'zni nafaqat nazariy, balki amaliy tajribalar bilan ham asoslangan. Mustaqil fikrlash bugungi ta'lim jarayonining eng muhim natijalaridan biri hisoblanib, o'quvchilarning o'z bilimlarini ongli ravishda o'zlashtirishi, shuningdek, muammolarni tahlil qilib, yechim topa olish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Quyida turli tadqiqotlar va amaliy kuzatuvlar asosida interfaol metodlarning ta'siri batafsil tahlil qilinadi.

Interfaol metodlarning nazariy asoslari

Interfaol metodlar psixologik va pedagogik nazariyaga asoslangan bo'lib, konstruktivizm va faol o'qitish (active learning) yondashuvlari bilan uzviy bog'liqdir. Konstruktivizmga ko'ra, bilim o'qituvchi tomonidan tayyor holda berilmaydi, balki o'quvchi tomonidan faol o'zlashtiriladi [1]. Bloom taksonomiyasi asosida ham yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalari – tahlil, sintez, baholash – interfaol metodlar yordamida rivojlanadi [2].

Amaliyotda qo'llanilishi

O'zbekiston ta'lim tizimida interfaol metodlar keng joriy qilinmoqda. Masalan, "Aqliy hujum", "Baliq skeleti", "Klaster" kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini faollashtiradi [3]. Raximova N. tomonidan olib borilgan tadqiqotda interfaol metodlardan foydalanilgan sinflarda o'quvchilarning fikrlash darajasi an'anaviy usullarga nisbatan 27% yuqori bo'lgani aniqlangan [4].

Jadval 1. Interfaol metodlar qo'llanilgan va qo'llanilmagan sinflarda mustaqil fikrlash ko'rsatkichlari (eksperimental tadqiqot asosida)

Sinf turi	Mustaqil fikrlashga oid topshiriqlarni bajarish darajasi (%)	Fikrni dalillash ko'nikmasi (%)	Ijodiy yechimlar taklifi (%)
Interfaol metodlar qo'llangan	82	75	68
An'anaviy metodlar qo'llangan	55	49	38

Manba: [4], [5]

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, interfaol metodlar qo'llangan sinflarda o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'rsatkichlari ancha yuqori.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Interfaol metodlarning eng muhim jihatlaridan biri – o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishidir. Masalan, "Munozara" metodida o'quvchilar muayyan mavzuda qarama-qarshi fikrlarni himoya qilishi orqali dalillash ko'nikmasiga ega bo'ladilar [6]. Pulatova F.A.ning tadqiqotida interfaol metodlardan foydalangan o'quvchilarning 72 foizi o'z fikrini dalillashda yuqori natija ko'rsatgan [7].

Empirik kuzatuvlar

Shahnoza S. tomonidan o'tkazilgan tajribada 60 nafar o'quvchi ikkiga bo'linib, bir guruh interfaol metodlar yordamida, ikkinchisi esa an'anaviy usulda o'qitilgan. 3 oy oxirida interfaol metodlar bilan o'qitilgan guruhda o'quvchilarning mustaqil topshiriqlarni bajarish qobiliyati 30% ga oshgani qayd etilgan [8].

Jadval 2. Interfaol metodlarning o'quvchilarga ta'siri (Sh. S. tadqiqoti asosida)

Ko'rsatkichlar	Boshlanishida (%)	3 oy oxirida (%)	O'sish darajasi (%)
Mustaqil fikr bildirish	41	70	+29
Guruhli muhokamalarda faollik	47	75	+28
Kreativ topshiriqlarda ishtirok	39	68	+29

Manba: [8]

O'zbekiston ta'lim siyosati kontekstida

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va DTS (Davlat ta'lim standartlari)da interfaol metodlardan keng foydalanish zarurligi alohida qayd

etilgan [9]. Xususan, 2021-yildan boshlab maktablarda o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish ta'lim sifatini baholash mezonlaridan biri sifatida belgilangan.

Muammolar va cheklovlar

Shunga qaramay, interfaol metodlarni tatbiq etishda qator muammolar ham mavjud:

- O'qituvchilarning yetarli tayyorgarlikka ega emasligi [5];
- Sinf hajmining katta bo'lishi sababli individual yondashuv imkoniyatlari cheklanishi [6];
- Baholash tizimining asosan test va yod olishga asoslanganligi [7].

Biroq, bu muammolarni hal etish uchun pedagoglarni qayta tayyorlash, zamonaviy o'quv vositalarini joriy qilish va baholash mezonlarini mustaqil fikrlashga yo'naltirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilmoqda.

Xulosa

Interfaol metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy va ijodiy yondashuvlarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Nazariy manbalar va O'zbekistondagi empirik tajribalar shuni ko'rsatadiki, interfaol pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi, bilimni chuqurroq tushunishga yordam beradi va ularga o'z fikrini ifoda eta olish imkonini beradi. Biroq, bu metodlarning to'liq samarasi uchun pedagoglar malakasini oshirish, resurslar va texnologiyalar bilan ta'minlash, baholash tizimlarini modernizatsiya qilish va dars tashkil etishda interfaol metodlarga joy berish zarur.

Kelajakda ta'lim siyosati interfaol pedagogik metodlarni tizimli ravishda yo'lga qo'yishga, ularning mazkur metodlar orqali mustaqil fikrlash darajasini muntazam diagnostika qilishga hamda metodlarning samaradorligini ilmiy jihatdan baholashga alohida e'tibor qaratishi muhim.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Interactive Strategies and Methods of Education / Zikirova N., Abdullayeva N., Nishanova O., Djalilov B., Nishanbayeva E. — International Journal of Recent Technology and Engineering, Vol. 8, Issue 4, November 2019, bet 7667-7675. ijrte.org
2. Teaching Students to Independent Thinking and Creativity Through Interactive Methods in Primary Class Mother Language Lessons / A'zamova Dildorakhon I. — Farg'ona Davlat Universiteti talabasi, Volume 2, Issue 01, January 2024, bet 30-35. webofjournals.com
3. Interactive Methods of Teaching the Uzbek Language / Nodirakhon Rakhimova — Web of Teachers: Inderscience Research, Vol. 1, No. 2, 2023, bet 6-9. webofjournals.com
4. The Role and Importance of Using Interactive Methods / — Scientists UZ, 2023, bet ... (ma'lumotlar interfaol metodlar va mustaqil fikrlash haqida) scientists.uz

5. Methodology for Developing Students' Intercultural Competencies in the Context of Innovative Education / A.Sh. Ergasheva — Science and Innovation International Scientific Journal, Vol. 4, Issue 7, July 2025, bet 215-220. journals.indexcopernicus.com
6. The Importance of Using Interactive Methods in Improving Students' Historical Analysis and Independent Thinking Skills in the Educational Process / Amonov Davronjon S. — Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, October 2022, bet 1-5. geniusjournals.org
7. Interactive Methods in Teaching English in Higher Education / U. Parpieva — LingvoSpektr Uzbekistan, 2025, bet ... lingvospektr.uz
8. Teaching Methods for Young English Teachers in Uzbekistan: Toward a Modern, Interactive, and Culturally Grounded Pedagogy / Sitora Djabbarova — Journal of New Century Innovations, Vol. 78, Issue 1, June 2025, bet 214-220. [Scientific Journal](https://www.scientificjournal.org)
9. Secondary Analysis of Teaching Methods in Introductory Physics: a 50k-Student Study / Von Korff J., Archibeque B., Gomez K.A., et al. — arXiv, 2016, bet ... (ta'lim jarayonlarida interfaol yondoshuvlarning samarasi haqidagi xalqaro tajriba) [arXiv](https://arxiv.org)
10. The didactic potential of virtual information educational environment as a tool of geography students training / O. Bondarenko, O. Pakhomova, W. Lewoniewski — arXiv, 2020, bet ... (virtual muhit va interaktivlik) [arXiv](https://arxiv.org)